XIII. évfolyam Budapest. 12. szám. Hétfő, 1879. január 13.

Előfizetési díj:
Vidékre postán vagy helyben házhoz hordva:
Egy évre . . . . . 20.—
Félévre . . . . . 10.—
Negyedévre . . . . . 5.—
Egy hóra 1.80
Egy szám 6 krajczár.
Hirdetési díj: 9 hasábos petitsor egyszeri hirdetése 12 kr., többször 10 kr.
Bélyegdij minden hirdetésért külön 30 kr.
Nyilttér: Öt hasábos sor 30 krajczár.

EGYETÉRTÉS

POLITIKAI ÉS KÖZGAZDASÁGI NAPILAP.

Szerkesztői iroda:
Budapest, IV. himző-utcza 1. sz.
hová a lap szellemi részét illető minden közlemény küldendő. — A küldemények csak bérmentesen fogadtatnak el.
Kéziratok csak rendkivüli esetben küldetnek vissza.
Kiadó hivatal:
Budapest, IV. himző-utcza 1. sz.
hová az előfizetési pénzek küldendők.

TÁVIRATOK.

Páris, jan. 11. A köztársasági unio tegnapi gyülésében a miniszteri programm nem helyeseltetett, de még semmi formaszerinti határozat nem hozatott. Gambetta ez alkalommal barátai lépéseiről is megemlékezett, kik őt a miniszteriumba lépésre akarták birni, de kijelentette, hogy ezt nem fogja elfogadni. — A mérsékelt baloldal képviselői ohajtásukat kifejezték az iránt, hogy a jelen miniszteriumot tartsák fenn, de programmjukat ki nem elégitőnek találták. — Konstantinápolyi hirek szerint a pénzügyi bizottság által a kereskedelmi miniszterium jelentéstételére megbizott britt delegátus ezen miniszterium megszüntetésére nézve azt hiszi, hogy ezen bizottság külföldi delegatusai oda fognak hatni, hogy Európa érdekében az általános jelentés ezen bizottság körén kivül határoztassék meg.

Berlin, jan. 12. Az admiralitási tanács behivása, a wilhelmshafeni kikötő épitészetre vonatkozó technikai kérdésekre nézve, megtörtént. Azon állitás, hogy ezen behivása a „grosser Kurfürst“ ügyével összefüggésben áll, e szerint egészen téves. A hadi törvényszék tagjainak kinevezése barátságos uton fog megtörténni és a szárnyaló hirek a kinevezett egyéniségekről is alaptalanok, való csak azon jelentés, hogy a gárdahadtest parancsnoka a hadi törvényszék elnökévé van kijelölve.

Páris, jan. 12. A benyomás, melyet a miniszteri programm parlamenti körökben előidézett, olyan, hogy a többség mellette a szenátusban bizonyos, a kamarában valószinü.

Budapest, január 12.

A magyar kormány nem volt képes kiszámitani mily összegre lesz szüksége ez év hiányainak fedezésére. Az a hiány, mely a költségvetésben szerepel, mint ez lapunkban már pontosan ki volt mutatva, egészen hamis alapokon nyugvó előirányzatból származik.

Hogy mily tekintélyes összegek felhasználására készül elő, azt az aranyjáradék kölcsönön kivül tervbe vett 75 milliónyi államjószágokra kibocsátandó és szerződésileg már meg is kötött kölcsön mutatja.

Igaz, hogy e kölcsön szemfényvesztés végett ugy szerepel, mint esetleg felveendő, azaz ha szükség volna rá. De tudjuk mit jelent kormányzati hivatalos nyelven ez az „esetleg“ ez a „ha.“ Azt jelenti, hogy annak a kölcsönnek meg van a helye, arra okvetetlenül szüksége lesz.

Rendeltetését ép most jelölik ki ama katonai tanácskozásokban, a melyeket Bécsben Albrecht főherczeg elnöklete alatt, b. Philippovics különös meghivása mellett tartanak.

Azok a jó urak ott csak azt várták, hogy legyen pénz, hogy sikerüljön a magyar kormánynak a törvényes kamatlábat meghaladó perczentekért kölcsönt fölvennie: máris összedugták fejeiket, hogy azon „elővigyázati rendszabályok“ felől tanácskozzanak, a melyeket foganatositani kell a Novi-Bazárba való benyomulás könnyitése végett.

A tanácskozások épen a hétfői nappal indulnak meg. Január 13-ikának ominosus számát fogja tehát viselni a nap, melyen a végzetes okkupacionális politika további folytatása iránt a katonai megállapodások történni fognak. E megállapodás létrehozásában az ismert katonai tekintélyek, mint Philippovics, Kuhn táborszernagyok, báró Schönfeld a vezérkar főnöke, Jovanovics báró és Tegethof altábornagyok részt fognak venni, vagyis ugyanazok, a kiknek világra szóló talentuma oly kis erővel és oly nagy áldozatokkal kezdte meg Bosznia és Herczegovina okkupációját, hogy szégyenszemre, a monarchia katonai hitelének nem csekély csorbitásával nagy tömegekben uj segéderőket kellett oda vezényelniök nehány ezer lázadó leverésére.

Vajjon okosabban fognak-e most végezni, azt nehéz volna osztrák generalisokról igy előre megállapitani. Egy századon keresztül annyi vereséget volt alkalmuk szerezni, s még sem tanultak egyebet annál, hogyan kell magukat megveretni engedni. Ránk különben kevés hatással bir az, milyenek: okosak vagy oktalanok lesznek-e ez elővigyázati és bevonulási intézkedések, midőn a kérdés elvi oldala egész meztelenségében áll előttünk.

Nincs hát hatalom, mely visszatartoztassa a bécsi döntő köröket, a mint vesztükre belérohannak a keleti tüzaknába. Nincs hát semmi kimélet az adózók érdekei iránt, sem az állam fizetésképessége nem jő számba: egy területrész csatolása a monarchiához többre becsültetik magánál a monarchiánál. Valami szédületes elkapatás az, ily kaland kötelékei közzé bonyolitani tovább is az országot, a miker adósságokkal kell tengetni az államéletet.

Az uj hitelműveletről, mint a „P. C.“ irja, azon tényálláson kivül, hogy egy kölcsönre nézve megállapodás jött létre, még a kibocsátandó járadék összege és árfolyama és a domaniális kölcsön nagysága is jeleztetett. Azon helyzetben vagyunk, hogy állithatjuk, miszerint minden, mi a müvelet nagyságára és árfolyamára nézve közöltetett, puszta kombinácziön alapul.

Azon katonai tanácskozásokon, a melyek holnap Bécsben az okkupáczió tovább kiterjesztése tárgyában megindulnak, a hadügyminiszterium kész tervvel lép fel azon beosztást illetőleg, a melylyel tavaszkor a mozgósitás eszközlendő lesz.

Tervben áll, hogy a visszahivott és visszahivás alá vett csapatok helyét „iskoláztatás“ végett uj ezredek tartalék csapataival helyettesitik. Az uj mozgósitás tehát nehány oly ezredbe terjeszkednék ki, a melyek tüzben nem voltak.

Nehézségek támadtak azonban a hadsereg hármas beosztása szempontjából e mozgósitás ellen. Most ugyanis a II-ik sereg végzi az okkupáczió munkáját. Egész vagy csak részben felváltási nak ki kellene terjeszkednie vagy az I-ső nyugat- vagy a III-ik éjszakkeleti hadseregre. Az első leginkább az osztrák tartományokból vonná be a tartalékerőket, a harmadik Magyarország éjszaki részéből. E rész első sorban van szemügyre véve.

Minő megállapodásokra fognak végleg jutni azt igyekezünk megirni, mihelyt alkalmunk lesz. Annyi bizonyos, hogy e mozgósitás, a mely akár az előbbi akár uj családokat sujtana, nagy visszatetszést szülne az országban, mert hiába ez az okkupáczió nem kell se testünknek, se ingünknek, se félig, se egészen, nem kell sehogysem.

A jelenleg Bécsben Boszniára vonatkozólag folytatott tárgyalások alkalmával — mint a „B. C.“ értesül — beható számitások tétetnek az iránt, hogy Bosznia adminisztrátiójának költségei a megszállott tartományok saját bevételeiből fedezhetők lesznek-e, mely esetben a tartományok administrátiójának kérdése tetemesen egyszerübbé válnék.

A pénzügyi bizottság holnaputáni ülésén a pénzügyminiszter be fogja terjeszteni a pénzügyminiszterium előirányzatához indokolását, melynek leglényegesebb részeit a következőkben közöljük:

A napidijakra az indokolás nagyobb összeget ajánl azon okból, hogy a mozgósitott tisztviselők helyett, nagyszámu dijnokot kellet alkalmazni. — A bevételekre nézve az indokolás azt mondja, hogy a földadót illetőleg, miután a keresztülvitt kataszteri munkálatok hatálya már 1879-ben érvényesült, emelkedés nem remélhető. Szeszadó fejében 1.100,000 frttal több irányoztatik elő, miután az 1878-ki év folyamában nevezetesen a kisebb szeszterme lőkkel szemben észlelt tapasztalatok erre alapot nyujtanak s ezenkivül az uj szeszadó-törvény hatálya is tekintetbe veendő, s mivel Erdélyben a kedvezmény megszünt s jó szilvatermés várható (?!) A beruházásokra nézve az indokolás azt mondja, hogy elkerülhetlenül szükségesnek mutatkozik dohányraktárakat felállitani, mivel ellenkező esetben a már 100,000 nyi mázsa szabadban heverő dohány elpusztul. Ezen okból a felállitandó dohányraktárakra 98,000 frt irányoztatott elő. A Ranki fürdő sem talált vevőre, az épületek fenntartására megfelelő összeget kellene forditani.

A jog- és államtudományi tanulmány- és vizsgálati rendszer tárgyában tartott énquete.

A közoktatási miniszter elnöklete alatt e tárgyban szombaton este értekezlet tartatott. Az első kérdésre nézve legelőször is Csengery Antal nyilatkozott, ki a következő be szédet mondotta:

Csengery Antal: Egyetemünk reformjánál az első kérdés, a mely iránt tisztába kell jönnünk, mit tartsunk a fensőbb oktatás czéljának? Se kérdés megoldásánál választanunk kell a fensőbb oktatás különböző rendszerei közt. Három rendszere van a fensőbb oktatásnak Európában. Franczia ország fensőbb oktatási intézetei csak szaiskolák, egymástól különálló facultások mintegy, a melyeknek föladata valamely gyakorlati pályára képezni az ifjakat. Az angol egyetemek ellenben folytatásai mintegy a gymnasiumoknak, ugyanazon formai képzése a léleknek, általános müveltségre törekvés; a szakpályákra képzés csak utóbb, az egyetem falain kivül veszi kezdetét. A fenső oktatás e szélsőségeit szerencsésen közvetiti a német egyetemek rendszere, mely a midőn gyakorlati pályára is képes, s e czélból a tudomány anyagát is közli, egyszersmind a tudományos munkásságot is tanitja.

A legkiválóbb tudományos erőket látjuk itt egybegyülve, a kik mivelik és hirdetik egyszersmind a tudományokat, levén a tanszékek egyszersmind a tudomány műhelyei, a melyek nemcsak a tudomány tételeit magyarázzák, hanem azt is tanitják, hogyan kell tudományos foglalkozást üzni. A rendszer mellett egyszersmind a módszert is igyekeznek elsajátittatni a hallgatókkal, s nem csupán az emlékezetet terhelik meg az életre szükséges tananyaggal, hanem a tudományos szellem és önállóság kifejtésére is törekesznek, ugy hivén, hogy a mely ifju tiszta tudatot szerez a tudomány föladatáról és azon operatióról, a melyek szerint e föladatok megoldandók, a tudományos érettség oly fokára emelkedik, a mely ha nem is akar tudós lenni, képessé teszi őt bármely hivatást az életben magasabb tudományos értelemben fogni fel, s több belátással, több önállósággal, rendszeresebben és alaposabban üzni. S az önálló tudományos munkásság ápolása mellett a tudományok egyetemes mivelésére is kiváló sulyt helyez a német fensőbb oktatás, szem előtt tartva mind a tudományok egyes ágainak kölcsönös fejlesztő hatását egymás között, mind az ifjuság szélesebb alapon nyugvó, általánosabb mivelése lehetőségét.

Nem hiszem, hogy a német egyetemek az utóbbi sajátsága az, a mi által válik az egyetem tulajdonképen egyetemmé, t. i. a tudományok egyetemévé, köztünk vita tárgyát képezhetné. A fensőbb oktatás ágainak elkülönitését Cousintól fogva napjainkig Franczia országban is minden kiváló szellem elitélte és elitéli. Tudósok és tanférfiak, egy Broglie, Baudrillart, Rénan, Michel, Breal, hogy másokat mellőzzek, egyaránt sürgetik ott is az elkülönitett facultások csoportositását, vagy közoktatási központok létesitését. Különösen a jogi szakiskolákra nézve már Cousin kimondotta, hogy azok jogtudóst, valódi jogászt nem képezhetnek. S én előttem, t. értekezlet, — hogy az előnkbe tüzött kérdések közül a legutolsóra válaszoljak először — ez már magában elég ok elitélni az egyetemen kivül, merően elkülönözött facultásként fenálló jogi akadémiák rendszerét. De ez intézetek száma már annál fogva is leszállitandó, mert e szám nagyobb, mint a mennyire a nemzetnek szüksége van.

Szaklapok is kimutatták (igy közelebb a jogtudományi közlöny mult évi 48, 49 és 51-ik számában dr. Nagy Ferencz), hogy a mig más gazdagabb államok legalább 150—200 hallgatót kivánnak egy ilyen felsőbb tanintézetre, a mi szegény hazánkban 30—40, sőt a velünk közlött adatok szerint 19—26 hallgató számára is tartatnak fen jogakadémiák. Lehet-e indokolni ily gyéren látogatott fensőbb intézetek fentartását? Lehet-e azokat kellőleg dotálni, hogy csak a legszükségesebb tanerőkkel, taneszközökkel ellátassanak? Vagy ha állami költségen tartatnak fen: nem pazarlás-e ilyen intézeteket oly nagy költséggel tartani fen, a minőt hasonló intézetek kellő dotatiója igényel?

Nem indokolt-e ez intézetek egy részének fokozatos megszüntetése, már csak azért is, hogy a pénzérőt, a melyet megtakaritunk, a fenntartandó jogakademiák philosophiai karral ellátására fordithassuk, ha nem vagyunk képesek, a mi iránt nem lehet kétség, teljes egyetemekké alakitani által? Az ekkép kevesebb számra leszállitott, de philosophiai s jogi és államtudományi karral ellátott akademiák aztán a budapesti egyetem illető karainak mindenben teljesen megfelelő szervezetel s ugyanazon jogokkal látandók el. Ide értem a tudori fok osztását is, miután a gyakorlati élet pálya szükséges föltételévé tétetett, és csupán a tanári habilitatiót véve ki. Ha csak egy-két intézet osztja a szakpályára szükséges diplomákat, a többi tanintézet alárendeltté válik, s elmarad az intézeteknek Németországban oly üdvös versenye, az alárendelt intézeteknek nem lehet kellő tekintélye sőt hallgatóikat is elvonják az egyetemek, kivált a tudori szigorlat idejének közeledésekor, a mint jelenleg is e körülményben keresendő egyik fő oka, hogy a jogi akademiák hallgatóinak száma, mint a velünk közlött adatokból is láthatni, évenként csökken. Az ifjuság leendő vizsgálóit talán még inkább törekszik tanulmányozni, mint a tantárgyakat.

Valódi szakférfiak közt azon kettős czélra nézve sem lehet véleménykülönbség, a melyet a német egyetemek a fenső oktatásban magok elé tüztek. Értem az önálló tudományos munkásság ápolását és fejlesztését mind a tanároknál, mind a tanulóknál, és a szakpályákra képzést. Elismerem, hogy nem könnyü dolog e kettős feladatnak egyaránt megfelelni. Kenyér után indul a sokaság. A kenyér-tudomány ott is uralkodik a többiek fölött, e többieknek, gyakran épen az alapvető tudományoknak elhanyagolásával, az alaposság és általános miveltség nem csekély kárára. Még pólyában van a gyermek, mikor a szülék már gyakran elhatározzák az életpályát, a melyre növelni kivánják, s mind magok, mind gyermekeik haszontalannak, fölöslegesnek tekintik mindazt az ismeretet, a melyet a kitüzött életpálya, felfogásuk szerint meg nem követel. Hogy minden életpályához, a szakismereten kivül, a melylyel megtöltik az emlékezetet, fegyelmezett ész, a concret esetek éles beható felfogása és megitélése, mondhatnám tudományos szellem, bölcselkedő ész, lelki önállóság, s ezen alapuló ébersség, önfeltalálás, tapintat, a helyes nézetek legalább is szabatos kifejtése és előadása, tehát irodalmi miveltség, szóval sok olyan dolog is szükséges, a mit a kenyértudományok nyujtanak legkevésbé, — minderről gondolkodni is szükségtelennek találják.

S ugyanaz az irány, a mely az általános müveltséget nyujtó oktatást, a mely minden szakoktatás nélkülözhetlen alapja és feltétele, már a népiskolákban is háttérbe törekszik szoritani, a szakoktatásról a fensőbb oktatásnál is, a német egyetemeken is, mindinkább érezteti befolyását. Az ugynevezett reformok, melyek különösen jogi karunknál az utóbbi évtized alatt behozattak, mindinkább ezen irányunak kedveztek; a szakpályákra képezést tartván egyedül szem előtt mindinkább eltávozott jogi és államtudományi fensőbb oktatásunk a német egyetemek azon rendszerétől, a mely a forradalom után hozzánk is behozatott. S ime ma már oda jutottunk, hogy jogtudományi szakközlöny ajánlja a franczia szakiskolák rendszerének behozatalát, sőt a velünk közlött kérdőpontok közt is föl van vetve a kérdés, nem volna-e jó e rendszert még inkább megközelileni.

Nézetem szerint az a baj, hogy már is nagyon megközelitettük, a nemet egyetemekből csak azt tartván meg, a mi csak ugy igazolható, mint a rendszer egyéb föltételeinek eredménye. A tanpénz rendszert értem, a mely csupán a tanitás és tanulás szabadságában találja igazolását.

E kettős szabadság egyik lényeges kelléke a német fensőbb oktatásnak. Az emelte a fensőbb oktatás mintáivá a német egyetemeket. Természetesen a szabadság ott sem korlátlan. A tanár csak bizonyos szakra vagy szakokra van szoritva; s szükséges, hogy erre, vagy ezekre is komoly előkészület, szigoru vizsgálat adja meg a képesitést. A tanulási szabadságnak pedig a tanrendszer szabályozása, a pálya, melyre a hallgató készül, és a vizsgálat föltételei jelölik ki az irányt, szabják meg a korlátokat.

Lássuk, hogy áll nálunk a tanulási szabadság kérdése?

Az igen tisztelt közoktatási miniszter ur mindenekelőtt azt kérdezi tőlünk: vajjon fentartandó-e a tanszabadság jelen mértéke a tanulókra nézve? Nézetem szerint e kérdés egy jelentésü azzal: megszüntetendő-e teljesen a tanulási szabadság? A tanszabadságot a jelenlegi rendszer, a kérdés velünk közlött szövege szerint, csak és annyiban korlátozza, hogy az alap és államvizsgálatok ideje és tárgyai megvannak szabva; s ugy hiszi a kérdező, hogy a nagy vizsgálat kitüzött tárgyai a nyolcz félév köteles óraszámának (8×20=160) csak felét töltik be, a többi órák betöltése föltétlenül a tanuló választására és belátására van hagyva. Ez állitással szemben azt olvastuk nem rég épen a jogi facultás egy érdemes tanárától, hogy a 8 fél év alatt hallgatandó 160 órából, a fökollegiumok uralkodó rendszere mellett, 156 órát foglalnak immár el a köteles tárgyak, s teljesen megvannak ölve a specialis collegiumok. S kicsinylendő-e, hogy csak és annyiban korlátozásról szólhatunk, a tanulási szabadság azon megszoritása, melyet az alap és államvizsgálatok idejének és tárgyainak megszabása okoz.

Az évenkinti vizsgálatok tárgyainak előirása nem szabja-e a hallgató elé évről-évre mind a tantárgyakat, mindazok sorozát, mind a tanárokat? Az évenkénti vizsgálat minden egyéb tekintetet háttérbe szorit a tanuló előtt, ő csak arra készül, csak annak tárgyait és főleg azon tanárokat hallgatja, a kik a vizsgálaton kérdezni fogják. S a hol ugyanazon tárgyat két tanár is adja elő, a kik közül mindenik vizsgáló, egyéb tantárgyak mellőzésével, több esetben mind a két tanárt hallgatja, tartván a mellőzöttnek szigorától. A vizsgálati rendszer kényszeriti, a mint már mondám, az ifjat, hogy ne csak a tantárgyat, hanem a tanárt is tanulmányozza, a ki vizsgálni fogja, kivált ha a tanárnak nincsen kézikönyve, melyből nézeteit a tanuló megismerhetné, a mi közbevetőleg legyen mondva, nem igen buzditó körülmény arra, hogy legyen.

Igy levén a dolog, nem inkább tágitani kell-e, mint szükebbre szoritani a jogi és államtudományok hallgatóinak tanulási szabadságát? Nem a tanitási szabadság némely kinövéseit kell-e inkább megnyirbálni; a köteles főcollegiumok tárgyait venni vizsgálat alá, nem engedve meg, hogy a főtárgyakat külön disciplinákra szaggassák, s kis tárgyakat öt órás főcollegiumokká fuvjanak föl? S tekintettel a tanszabadságra is, eltörlendő mindenekelőtt az évenkénti vizsgálatok rendszere!

A fenálló vizsgálati rendszert illetőleg ugyan is, nézetem szerint, nemcsak az lehet a kérdés: helyes-e az a vizsgálatok tantárgyainak jelenlegi csoportositása és sorozata, hanem mindenekelőtt az: helyes-e általában az egyetemen az évenkénti vizsgálatok rendszere?

Már érintettem, hogy az évenkénti vizsgálatok az évi vizsgálat tárgyaira forditják a tanuló minden figyelmét. Épen az a czél: — hallám mondani, — különben nem tanulnak ifjaink. Én pedig azt mondom, hogy az ilyen tanulásban nincs nagy haszon. A ki négy évi tanfolyam alatt minden évben vizsgálatra készül, folyvást csak azon van, hogy emlékezetét a vizsgálat tárgyaiul kijelölt tananyaggal terhelje: nincs ideje a tudomány mélyébe, összefüggésébe ható komoly tanulásra. S tantárgyakkal, melyeket egy félév, sőt egy év alatt is fölfogni sem lehet, minő p. o. a római jog, a mint az évi vizsgálatot nyakáról lerázta, többé a szigorlatig nem törődik, holott különben azokból még a következő években is hallgatna külön collegiumot.

De a szigorlat ideje még messze van, a közelebb álló vizsgálat tárgyai foglalják el öt most. Annyira elfoglalják, hogy a vizsgálati idő közeledtével az egyetemi előadásokkal is keveset törődik, ha nem képezik a vizsgálat tárgyait. S meg lehet, hogy mikor az ekkép elhanyagolt tárgyakból kell vizsgálatra készülni, akkor meg a leczkekönyv kiegészitése végett megint más tárgyakat kell vagy inkább kellene hallgatnia, megint más tárgyak hallgatását hanyagolja el. Igen uraim, elhanyagolja, el még akkor is, ha catalogus olvasással kényszerititek, hogy az előadásokon jelen legyen.

Csak testével lesz jelen, lelkével nem. A mikor megjelenik is, a könyv van kezében, melyből vizsgálatra készül; vagy nem figyel, hogy a vizsgálat tárgyairól, a melyekre otthon készül, ne vonja el figyelmét. S a vizsgálati idő a következő év januar haváig kiterjesztetvén, gondoskodik a vizsgálati rendszer arról is, hogy még a következő év első felében is tartson ez állapot. S mi ennek eredménye azokra nézve, a kik jogi pályára készülnek.

Ezek a jelen rendszer szerint, két alapvizsgálatot és egy államtudományi államvizsgálatot tartozván letenni, hogy jogszigorlatra bocsátassanak, az első évben az első, a másodikban a második alapvizsgálatra, a harmadikban az államtudományi államvizsgálatra készülnek, vagyis a jogi egyetemen töltött három évi tanfolyam alatt, az állam tudományok mellett, csak a római joggal és jogbölcselettel, meg az egyházi joggal foglalkoztak öt órán át egy-egy fél évig, s mondhatni az összes tételes joghallgatása, az utolsó egyetlen évre esik. Az az tulajdonképen esnék. Mert hiszen most meg már az első szigorlat ideje következik, a melynek tárgyai, vizsgálati rendszerünk superfoetatiója mellett az első és második alapvizsgálat több tárgyai képezik, megtoldva a tételes nemzetközi joggal. A többi tételes jog, vagyis az az egész anyag, a melyre a jogásznak az életben szüksége van, a második és harmadik szigorlat tárgyait képezi.

E szigorlatokra két-három év alatt rá érvén, mit törődjék azok tárgyainak tanulásával az ifju akkor, mikor az alapvizsgálatok tárgyait kell fölfrissiteni emlékezetében a közvetlenül előtte álló első szigorlatra? Igy aztán megtörténik, hogy az egyetemet végzett joghallgató tanul ugyan négy évi tanfolyama alatt elég egyházi és bölcseleti jogot, a melyekből kétszer is megvizsgálják, de az összes tételes joggal, a mely felett annyit bölcselkedtették, nem ért rá foglalkozni. Nem veszik-e észre, a kik ezen vizsgálati rendszert tervezték, hogy az ezen egyetemi rendszerrel, a melynek a tanszabadságot irták homlokára, nem fér össze? Hogy az évenkénti vizsgálat azon szinvonalról, melyen a német egyetemek állanak, a szakiskolák szinvonalára szállitja le egyetemünket, arra a szinvonalra, a melynek egyedüli czélja a gyakorlati életpályákra képesité.

De amint a vizsgálatok tárgyai kitüzvék, még e czélnak sem felelhet meg a jelen redszer, mert hiszen a szakiskolákban képezett ügyvédeknek, biráknak is foglalkozniok kellene már az iskolákban a tételes jog tanulásával, a melyet a megállapitott vizsgálati rendszer a négy éves tanfolyam után magán szorgalomra hagy. Ez a rendszer, uraim, a szakiskolák rendszerének sem felel meg. Ha tisztán szakiskolává akarjuk tenni jogegyetemünket, akkor igen is helyén van, fölvetni azt a kérdést, a mely előttünk is föl van vetve: nem volna-e czélszerübb, hogy az egész tanfolyam tárgyai az egyes tanévekre állandó sorozatba osztassanak be? Akkor aztán az előadandó tárgyakból kell a vizsgálatot is évenként követelni, a mint az Franczia országean van, összhangzásban hozván akkép azt, a mire az ifjunak a vizsgálat végett készülnie kell, azzal, a mit a tanár előad, ha nem akarjuk, hogy a vizsgálatra készülés miatt a tanár előadásai mellőztessenek. S hogyan akarhatná ezt az a rendszer, a mely annyira ellensége a magátanulásnak?

Hogy a szakiskolák rendszere, következetesen keresztülvive, jobb a müegyetemi rendszerünknél, amint azt az évenkénti vizsgálatok jelen rendszere átalakitotta, aziránt nem lehet kétség. — Én azonban, a ki magasabb czélt óhajtok fensőbb oktatásunknak kitüzni, mint csupán azt, hogy a tananyag azon minimumát, a mit a gyakorlati életpályákra nélkülözhetlennek tartanak, a vizsgálatra betanitsa, nem a jelen rendszernek az eddigi irányban tovább fejlesztésében, hanem annak megváltoztatásában keresem egyetemünk jogi karának a reformját.

Tudományos egyetemi élot nem fejlődhetik a jelen rendszer mellett. A folytonos vizsgálat tanulóban és tanárban elöl minden tudományos önkéntességet. A tanuló csak az emlékezőtehetség gyakorlására, örökös memorizálásra van kényszeritve; s a legrövidebb, legszárazabb, compendiumokat keresi. S a tanároknak lesz gondjuk rá, hogy a mit sokan keresnek, megtalálják. A tanár vizsgálattal tölti ezt az időt, a mit czélszerübben fordithatna tudományos munkásságra. Se szellemi, se anyagi ösztön nem készti, hogy a tanszéken is többet és egyebet is tegyen, mint a ki csupán hivatalos dolgot végez.

Tudja, hogy a kellő nyugodtság nincs meg tanitványaiban, nem mondom, megérteni, de csak meghallgatni is öt, kivált, midőn a vizsgálat ideje közeledik. Tudja, hogy hallgatóinál, — g rendszer hozza ugy magával — nem a tudomány, hanem a bizonyitvány megszerzése a fő czél, a melyre törekszenek; s nem a jelesebb tanárnak, hanem annak van legtöbb hallgatója, a ki többet köteles tárgyat adat elő. Nem az előadás kitünősége, hanem a tanár vizsgáló szerepe vonzza a hallgatókat. Általában szólok a rendszer szükségképeni hatásáról, egyéneket sehol sem tartva szem előtt. S távolról sem meritettem ki e rendszer minden ártalmait. Legyen elég csak azt emlitenem meg, hogy az évi vizsgálatok rendszere a külföldi egyetemek látogatását, ha nem is zárja el teljesen, de rendkivül megneheziti ifjainknak. Szabály szerint két évet hazai egyetemeinken kötelesek tölteni; s a másik két év vizsgálatokkal végződik, oly tárgyakból is, a melyeket külföldi egyetemeken nem adnak elő.

S azért menjenek-e ifjaink külső egyetemekre, hogy ott magyar tankönyvekből azon vizsgálatokra készüljenek, a melyeket itthon, hazatértök után le kell tenniök? Szükség-e magyaráznom az enquéte tagjai előtt, minő hatással van hazai tudományosságunkra ifjaink elzárása a tudomány külföldi forrásaitól? A kik a népek mivelődési történetét, vagy csak hazánk mivelődési történeteit is ismerik, nem kicsinyelhetik a körülményt. Nem elég-e, hogy eltérünk a német egyetemi rendszertől, a melyre, mint mintára tekint a mivelt világ?

Nem elég-e, hogy az osztrák egyetemek rendszerétől is réndre eltérünk? Midőn hazai fensőbb oktatásunk mindinkább elkülönzi magát a mivelt világtól, s egyszerü szakiskolává sülyed: azt is lehetlenné akarjuk-e tenni, hogy külföldön találják fel ifjaink, a mit itthon fensőbb oktatásunk rendszere nem nyujthat, s a mit Franczia országban részben a „College de France“ pótol? Ne feledjük, hogyha a tudomány kitünőségeitől, a külföldi egyetemek tudományos légkörétől elzárjuk ifjainkat: nem csupán azzal teszünk kárt hazánknak, hogy mivelődését akadályozzuk, hanem azért is, mert nemzetközi viszonyaink hozzák ugy magokkal, hogy más nemzeteknél inkább szükségünk van államférfiakra és jogtudósokra, a kik külföldi nyelveken is tudják képviselni és védeni állami érdekeinket.

Ha a mondottak nem indokolnák is eléggé az alapvizsgálatok megszüntetését, már azen oknál fogva is meg kellene azokat szüntetni, mert fölöslegesek. E vizsgálatok legfőbb tárgyai ugyan is előfordulnak a szigorlatoknál is. És sajátképen oda is valók. Igy például a római jog, melyet talán csak azért tettek egyetemünkön az első alapvizsgálat tárgyává, hogy megtudhassák, milyen kevésre mehet a kezdő joghallgató e szintoly nagy, mint nehéz, de a jogászra nézve egyik legfontosabb tantárgyból egy félévi collegium után.

De menjünk tovább!

Az alapvizsgálatokat, rendszerünkben az állam vizsgálatok és tudori szigorlatok követik.

Az államvizsgálat nem nyujt kitüntetést, e vizsgálaton a állam csak az iránt akar meggyőződést szerezni, van-e a vizsgálattevőnek annyi szakképzettsége, a mennyit az életpálya, melyre lépni készül, megkiván. A képzettség ezen minimumának fenntartása igazolja e vizsgálat fentartását.

A tudori szigorlat, a dolog természete szerint többet követel, a hol az csupán tudományos kitüntetést nyujt. Itt már a tudomány vizsgálna, nem az állam. De szükségkép alá száll a szigorlat követelése, s igy jelentősége is, mihelyt nem csupán tudományos kitüntetés, hanem gyakorlati életpályáknak is föltételévé teszszük a tudori oklevél megszerzését, mihelyt tudja a vizsgáló, hogy a szigorlattevőtől a diplomával nemcsak a tudományos kitüntetést vonja el, hanem a kenyeret is.

Mindamellett is föl kell tennünk, hogy a szigorlat többet követel. Csak az a kérdés, vajjon a folytonos vizsgálatokkal zaklatott ifjunak, az örökös memorizálás mellett, van-e ideje ezt a többet megszerezni? Bizvást mondhatjuk, hogy egyetemi pálya közben nincsen.

A tananyag sokasága, mely a vizsgálatok tárgyát képezi, nem engedi ezt. Nincsen oly emlékező tehetség, mely az összes jogi és államtudományok azon egész encyclopediáját, a mely az egyetemeken ma előadatik, föl birná ölelni, megbirná tartani. Hány kitünő tehetséget látunk az anyag sulya alatt összeroskadni, mielőtt czélt érne? Hány sinyli meg testileg a tulterheltetést? Mondhatni a legelkiismeretesebb tanulók sinylik leginkább. A tárgyak sokasága szükségkép felületességre, az alaposság hiányára vezet. Pedig az életben is többre megy a felületességnél, a ki kevesebbet, de jól tud. A vezéreszmék könnyen elutasitanak a részletekben.

Hogy a bajon, mely a tulterhelésből származik, segitsenek, s mindkét irányban alaposabb szakképzést nyujtsanak: Németországban megkezdték egy pár egyetemen a jogi és államtudományi kart két külön karra választani el. A mi egyetemünk a vizsgálati rendszer megállapitásában igérte végrehajtani a megosztást. Midőn azonban a jogi államvizsgálatot az államtudományi szigorlat, s viszont az államtudományi államvizsgálatot a jogtudományi szigorlat föltételévé tette, mind a két irány egész terhet a tanuló ifjuság vállára rakta. S az államvizsgálatok rendszerét oly combinatióba hozta a szigorlatokkal, hogy a kettős szigorlat ugyanazon tárgyakból kétszeres vizsgálatnak veti alá.

Nézetem szerint mindazon életpálya, melyre a jogi vagy államtudományi tanfolyamok előkészitenek, bizonyos mértékben mindkét tudománykör ápolására van hivatva. Avagy nem szükséges-e például a közigazgatási hivatalnoknak a magánjog

és törvénykezési eljárás ismerete? Nélkülözheti-e a magyar jogász a magyar közjog és közigazgatási szervezet ismeretét, s ez az ismeret lehet-e alapos általános politikai miveltség nélkül? Ismeretesek a t. értekezlet tagjai előtt azok a viták, a melyek csak nem rég folytak Német- és Francziaországban azon kérdés fölött: szükséges-e a jogásznak a nemzetgazdaság tudománya. Tudjuk, hogy a vita azzal végződött, hogy e tudományt a köteles tantárgyak közé veszik föl rendre a jogi tanintézetek.

De ha a jognak bizonyos része alól nem menthetni föl az államtudományok, hallgatóit, s a jogász az államtudományi disciplinak egy részét nem nélkülözheti: egy nagy okkal több, a mi egyéb szempontokból különben sem mellőzhető, a tanuló nagy terhének könnyitése végett is szoros birálat alá venni mind a tantárgyak előadási módját, mind az egyes tantárgyakat.

Nem szabad szemelől téveszteni t. értekezlet, hogy a tudomány majd minden ága annyira megnőtt, hogy a fensőbb oktatásban is lehetetlen egy fél, vagy egész egyetemi év alatt, a mely különben is annyira bővelködik szünnapokban, minden részleteiben teljesen előadni. Kitünő egyetemi tanárok tudják ez okból, hogy feladatuk nem anynyira terjedelemre, mint alaposságra és mélységre törekedni. A mit az egyetemi kézi könyvek föladatáról mond Schleiermacher, tökéletesen áll az egyetemi tanár előadásáról is. Egyiknek sem feladata a tudományt részleteiben kimeriteni, hanem a magasabb tudományos szempontban, rendszeres előadásban áll érdeme, a mely azt emeli ki leginkább, a mi áttekinthetővé teszi az egészet és a benső összefüggést. Mennyire megkönnyebbülne az egyetemi tanuló dolga, ilyen kézi könyvek, ilyen előadások mellett!

Az egyetemi oktatás föladata oda törekedni, hogy az ifju a tudomány alaptörvényeit megértse, több eszméibe, lényegébe behasson, önálló bölcselkedő nézpontra emelkedjék, s természetévé váljék mintegy mindent tudományos szempontból tekinteni. Az előadó tanárt ennélfogva inkább az általánositó philosoph álláspontja illeti meg, mint a részletek kifejtésére való törekvés. Részletes tanulmányoknak az egyetemeken, a seminariukban van inkább helyök, mint a tanszéken. S még a seminariumokban sem szabad az egyetem érintett általános jellemét részlettanulmányoknak föláldozni. Csak annyiban üzendő ott is a foglalkozás részlettanulmányokkal, a mennyiben a tudományos vizsgálodás módszerének és az önálló tudományos munkásságnak elsajátitása igényli, soha sem téveszve szem elől, hogy a részletes tanulmányok érettebb tudósoknak valók inkább, mint egyetemi tanulónak, a kinek még szaktudományaiban is szükségkép universálisabbnak kell lennie.

Ha nem volna magában is oly szembeötlő ez állitás igazsága: a tudomány és tanügy első rendü tekintélyeire hivatkozhatnám igazolása végett. Igy csak azt jegyzem még meg, hogy a jogi és államtudományoknál annyival szükségesebb az általánositó, a tudomány lényegére és alaptörvényeire szoritkozó előadás, minél inkább igénybe veszik a tanuló emlékező tehetségét a positiv jognak, a codexeknek nélkülözhetlen részletei.

Nem akarom ismételni, a miket fentebb mondottam, a főkollegiumok egyes tárgyainak több főkollegiumra szakgatása ellen. A főkollegiumoknak inkább a rokon tárgyak concentrálására kell törekednie. A tudományok külön ágainak, egyes részeinek előadása speczial collegiumok föladata, a melyek hallgatására habár ajánltatik is, a hallgatók nem kötelezendők. Nem róhatni meg elegendőleg azt a hibás nézetet sem, a mely szerint az egyetemen kellene elsajátitani mindazon ismeretet és tudni valót, a mire az életben szükség lehet, a mely szempontból szintén folyvást szaporitják mind a jogi, mind az államtudományok körében a tantárgyakat.

Fensőbb oktatásunk érdekében áll e tekintetben a gyakorlati élet, különösen a bureaucratia követeléseinek ellen állani. Az ily gyakorlati ismeretek, ha a szükség ugy hozza magával, hamar elsajátithatók bármikor, a tudomány vezéreszméjének tájékozása mellett. Sokan megjegyezték már, hogy például pénzügyszabályrendeletek halmaza tudományos vizsgálatok tárgya nem lehet, ha külön előadások tartatnak is e tárgyból. Az egyetemeken, jegyzi meg épen e tárgyra vonatkozólag egy osztrák miniszteri rendelet az ötvenes évekből, általános képző tanulmányokkal kell foglalkozni.

Általában meg kell jegyeznem, hogy bármely alapos kifogásaink voltak is politikai és nemzetiségi tekintetben azon osztrák rendeletek ellen, a melyek hazánkban is szabályozták az ötvenes években a fensőbb közoktatást, meg kell vallanunk, hogy paedagogiai tekintetben helyesebb nézetekből indultak ki azok, mint a mostani rendszer. Az egyetem, mint a kérdő pontokban olvassuk, ellenzi, hogy utasitás adassék a vizsgáló bizottságoknak. Nem veszi-e észre, hogy a vizsgálatok egyik tantárgyát képezi a statisztika is, az ingatag, változó és részben megbizhatlan adatok és számok óriási tömegével? Az osztrák rendeletek nem tartották fölöslegesnek megmondani a vizsgálóknak, hogy e tudományból ne követeljen olyan reszleteket, a melyeknek könyv nélkül megtanulása nem maradandó becsü, s a melyekkel csak a vizsgálatra tömi tele a szegény tanuló különben is nagyon tul terhelt emlékezetét, hogy a vizsgálat után meg elfeledje.

A statisztika bármennyire elismerem is fontosságát, csak segédtudománya a jogásznak; helyeselhető-e, hogy az minden részleteivel, roppant tömegével nehezüljön a hallgatóra oly fontos főtárgyaknak, mint például a római jog háttérbe szoritásával? Az egyetemes európai jogtörténet compendiuma is szükségkép sok jelentéktelen adat, név codex följegyzését foglalja magában, nevet és codexet, a kik és a melyek nem voltak hatással az általános fejlődésre. Az osztrák, söt általában a német fensőbb oktatás nem ismer ily széles keretü tudományt, és még sem tartotta szükségtelennek figyelmeztetni a vizsgáló bizottságokat, hogy a jog és államtörténetre nézve fontosabb momentumokat kérdezzék. Nálunk ez idő szerint a jogi kar vizsgálatainak és szigorlatainak egyik leginkább rettegett tárgyát képezi a jog philosophia. Bölcselkedés a jog fölött, a jog ismerete nélkül. A priori definitiók, a melyeket szó szerint betanulnak a hallgatók, hogy elfeledjék, mire megérthetnék. Az osztrák rendelet helyesen jegyzi meg, hogy a jogphilosophia alaposabb tárgyalása rendesen csak az olyan tanulókra nézve gyümölcsöző, a ki általában némi előszeretettel foglalkozik philosophiai tanulmányokkal, s az érintett tudományból csak annyit követel a vizsgálaton az ifjaktól, hogy a nevezetesebb jogphilosophiai rendszereket és azok történeti fejlődését ismerjék.

Azt hiszem, nem kell bővebben fejtegetnem, hogy én a vizsgálati utasitást, már azért is szükségesnek tartom, mert ez uton is könnyithetni vélek ifjainkon, a kikre a tantárgyak sokasága ugyis elég sulyos teherként nehezül. Igy válik lehetővé, hogy több időt szentelhessenek a főbb tantárgyaknak, s kevesebb tárgyra központositott erővel, mélyebre ható, alaposabb tanulmányokat tehessenek. Szükséges e fölött az utasitás a vizsgálóknak már azon okból is, mert az hozza összhangzásba a vizsgálatot az oktatással, holott ellenkezésbe jövén a kettő, a vizsgálat káros visszahatással lehet fensőbb oktatásunkra. Többször megjegyeztem már, hogy a ki vizsgálatra készül, az inkább tanulmányozza a vizsgálót, mint a tanárt.

De ideje áttérnem az államvizsgálati bizottságok alakitására.

Kérdésül intéztetik hozzánk: helyes-e, hogy az államvizsgálati intézmény egészen az egyetem befolyásának van alárendelve?

E kérdésre csak egyhangu lehet a felelet: hogy ez bizony távolról sem helyes. Az államvizsgálatnál szükségkép az államot és csak az államot illeti az ellenőrzés szerepe, mind az intézetekkel szemben, a melyekre a fensőbb szakképzést bizta, mindazon elméleti képzettség megitélése tekintetében, a mely a tudományos képzettséget igénylő szakpályákra készülő ifjaktól, a közönség érdekében megkivánandó. E szerint az államot, vagyis annak felelős képviselőjét, a közoktatási minisztert illeti csupán az államvizsgálati bizottság összes tagjainak kinevezése.

Az iránt tehát nem lehet kérdés, hogy e bizottságok csupán kinevezett tagokból állitandók egybe. Az egyetem, mely e vizsgálat által maga is ellenőriztetik, nem választhatja e bizottságok tagjait. Szintoly kevéssé választhatják azon szakemberek testületei, a kiknek sorába lép az ifju, ha kellő tudományos képzettséget tanusit. Ezen testületeknek legfölebb kijelölés joga adható meg. S hogy a kijelölésben sem mindig szerencsésen járnak el, arról könnyen meggyőződhetik bárki, ha csak a budapesti ügyvédi kamara vizsgáló jelöltjeinek névsorán végig tekint. Rendesen azt választják, a ki rá ér. S a legkiválóbb szakemberek nagy elfoglaltságuk miatt nem érnek rá.

A vizsgáló bizottságok alakitása átalában a legnehezebb kérdések egyike, a melyet sehol sem sikerült még kielégitőleg megoldani. Nem könnyü a vizsgáló szerepe. A porosz kamarában mondotta nemrég egy tudományos férfiu, hogy tizennyolcz éve veszen részt a vizsgálatokban, s e hosszas idő alatt többször volt alkalma a kérdések, mint a feleletek ostobaságán boszankodni. Általános a panasz, hogy a gyakorlati pálya embere nem abból kérdez, amit tanitanak, vagy csak a vizsgálat előtt olvas meg egyes részleteket s kérdéseiben gyakran esik a concrét esetek casuistikájába. A tanár meg tudományát hajlandó fitogtatni, s a fogas kérdéseket, a tudomány curiosumait hajhászsza. A tanárt e fölött saját tankönyve, elmélete s doctrinaire ellenszenve más elméletek iránt vezeti. Már Mohl Robert a kérdések egyik legalaposabb vizsgálója, kiemeli káros hatását az egyetemi rendszerre nézve, ha tanárok vesznek részt vizsgáló bizottságokban. Épen tanárok emelték ki ezt nálunk is leginkább, mióta az enquete egybehivása e kérdésekre forditotta a közfigyelmet. A tanár jelenléte a vizsgálaton megsemmisitheti a tanulóra nézve azt a kevés tanszabadságot is, amit az uralkodó rendszer még fenhagyott.

A mily hasznos a párhuzamos tanszékek tanárainak versenye a tanszékeken, oly káros hatásu lehet jelenlétök a vizsgálatokon. A rendszerről szólok, tekintet nélkül viszonyainkra. Lélektani szempontból birálom az intézményt. S e tekintetben tanárok állitják, hogy a tanpénz árnyoldalai a vizsgálatokon tünnek föl leginkább. A tanár is ember, csuda-e, ha önkénytelenül is hajlamot érez azon hallgató iránt, a kiben, hogy egy jogtanár szavaival éljek, saját adófizetőjére ismer, s viszont nem megfogható e, ha ellenszenvét collegája iránt, a ki vele a tanszéken versenyez, könnyen átviszi annak hallgatójára, hogy téveseknek tüntesse fel versenytársa elméleteit, nem kielégitőnek oktatása eredményét. S a szegény tanuló, mint már megjegyeztem, hogy egyik irányba se ütközzék, mindenik tanárt hallgatja, ugyanazon tárgyból, nagy időveszteséggel, sok erőpazarlással, ha pedig csak egyik tanár vizsgál állandóan, hiában áll fenn a párhuzamos tanszék, nem lesz hallgatója. Nem is szólottam arról, a mit minden kiváló tanár panaszol, mennyi időt rabolnak el a vizsgálatok a tudományos foglalkozás nem csekély kárára.

A mondottaknál fogva kétségkivül kivánatos volna teljesen a tanári karon kivül álló kitünő szakférfiakból állitani össze az államvizsgálati bizottságokat.

Ez az eljárás felelne meg fensőbb oktatásunk érdekeinek is leginkább. Nem hiszem azonban, hogy oly bővében volnánk szakférfiaknak, akiknek ideje és kedve is volna e fontos megbizásnak lelkiismeretes odaadással megfelelni, s igy tanárok kinevezését az államvizsgálati bizottságokba alig tartom még, viszonyaink közt, mellőzhetőnek.

Fontos dolog, nézetem szerint, hogy a vizsgáló bizottság ne váljék állandóvá. A vizsgálatra készülő ifjuság hamar kitanulja a vizsgálók tudományos irányait, nézeteit, hajlamát bizonyos elméletekre, elfogultságait, kedvencz kérdéseit, s könynyen egyoldalu irányt vesz a tanulás. Szükséges továbbá, épen az egyoldaluság ellensulyozása végett is, hogy több tagból álljon a bizottság, az állam kiváló, tudományos képzettségü több hivatalnokainak, olykor alkalmilag magának a közoktatási miniszternek is elnöklete alatt. Szükség, hogy a tanfolyam bevégzése után azonnal lehetővé tétessék az ifjunak a vizsgálatot letenni s gyorsan adassék ki a bizonyitvány. — Nem tévesztendő el szem elől, hogy az államvizsgálat czélját nem tüzhetni magasabbra annak megitélésénél van-e az egyetemi pályát végzett ifjunak elegendő elméleti képessége a szakpályára, a melyre készül. S szükség, hogy az itéletmondásban az a „rigor non exasperans, amor non emolliens" vezesse a vizsgálókat, a melyet oly nehéz, de lelkiismeretes eljárás mellett nem lehetetlen eltalálni. Talán mondanom sem kell, hogy a nyilvánosságnak kell őrködnie a vizsgáló bizottság eljárása fölött.

De legyen elég azon kérdésekről, a melyekre nézve a mai napon nyilatkozásra hivattunk fel.

Kautz Gyula. Egy jó közoktatási rendszernek és különösen a jog és államtudományi szervezetnek bizonyos stabilitással kell birni; a folytonos változtatások kárára vannak az oktatásnak és a tudománynak. Nincs ország, hol a jogi és államtudományi organisatio annyi fázison ment volna keresztül, mint nálunk 1850-től fogva a mai napig. Hozzájárul ehhez, hogy nálunk nem lehet az egyetemet tisztán ideális tudományos hivatása szempontjából szervezni; nálunk nem szabad szem elől téveszteni, hogy az egyetemnek kétféle rendeltetése van. Az egyik a tudomány fejlesztése és képviselése, a másik a szakismeretekben való kiképzés.

Az ifjuság, mely nálunk az egyetemre jön, igen hiányos előkészültséggel és alapmüveltséggel bir. Az ifjuság a fennálló gymnásiumi rendszer folytán a történelmi, philosophiai és classikai tanulmányokban nagyon hátramaradt és igy épen a jog és államtudományok eredményes tanulmányozására szükséges formalis képzettség jó részénél a tanulóknak nincsen meg. A mig ezen nem segitünk, a tökélyetesb egyetemi reform sem igen fog czélra vezetni. Hiányzik a mi ifjuságunk egy részénél továbbá az az igazi tudományszomj és a törhetetlen szorgalom, mely a német és angol ifjuságot jellemzi, hiányzik a kellő mérvü s nagy eredményeket egyedül biztositani képes kötelességérzet. Csengery idealis felfogásához a mi viszonyaink között hiányzanak némely fontos előfeltételek.

A miniszter, midőn a jelenleg fennálló vizsgálati rendszert, mely a tanszabadság még tovább menő megszoritását vonta maga után, megállapitotta, különösen a szülők részéről jövő panaszoknak akarta elejét venni. Igazat ad Csengerynek, hogy a most fennálló évenkénti vizsgák rendszere a tanárokra nézve megneheziti a tudományos foglalkozást, de más részről az ifjuság is annyira meg van terhelve vizsgákkal, hogy ezek igazi tudományos kiképeztetésének akadályául szolgálnak. Ezen okvetlenül segiteni kell. A megoldási módozatok tekintetében az első kérdés az, hogy fenntartassanak-e a főcollegiumok, és elégséges-e a vizsgálatok tárgyaiból egy félévi főcollegiumot hallgatni.

Erre nézve nézetem az, hogy vagy fenn kell tartani az eddigi szabályt és megtoldani azzal, hogy a nagyobb fontosságu tantárgyakból, mint pl. a római jogból, nemzetgazdaság tanból stb. special kollegiumok is hallgatandók; vagy kimondani, hogy némely főkollégiumok óraszáma egyszerüen szaporittassék, vagy végre eltörölni a különbséget fő és mellék kollegiumok között s a tanszabadság elvének jobban megfelelő azon rendszert létesiteni, hogy a vizsgálati tárgyak mindegyikéből bizonyos óraszám lenne hallgatandó. Szóló a maga részéről az első mód mellett van; a többi kérdésekre pedig fentartja magának az értekezletek folyamában később nyilatkozni.

Kerkapoly Károly: Ugy van meggyőződve, hogy a dolog kellő megbeszéléséből az időt kimélni nem szabad; de másfelől azt is tartja, hogy a tanácskozmányokban a lehetőségig oly rendet kell tartani, mely a gyakorlati eredményre mielőbb való eljutást a lehetőségig biztositja. E végből a kérdéseket egymástól megválasztandóknak s ez által a feladatot egyszerüsitendőnek véli.

Épen azért részéről nem bocsátkozik azon kérdés vitatásába, vajjon miként alakittassanak az egyes vizsgáló bizottságok, adassék-e és minő utasitás számukra? Egyelőre szoritkozik a Csengery által fölvetett kérdések közül csak arra: megtartassék-e továbbra is az évi vizsgák rendszere, tehát arra: fenntartassanak-e továbbra is az alapvizsgák vagy se? Teszi ezt azért, mert ha e kérdés tagadólag dől el, természetesen kárba vesz minden tanakodás a fölött, miként alkottassanak össze és minő utasitással látassanak el a megfelelő vizsgáló bizottságok.

Az alapvizsgákat azon körülmény szülte, hogy a fiatalság egy része nem feküdt neki az előadások látogatásának és a tanulásnak. E baj oka részben a szülőkben is van, kik fiaikat nem ritkán csak a beiratkozásra nem pedig az itt élésre is szükséges költséggel látják el. Az ily ifjak azután a beiratkozás után rögtön haza mennek. Vannak olyanok is, a kik idejöket az egyetem székhelyén töltik ugyan, de nem a tantermekben. Ezekre akartak kényszeritő nyomást gyakorolni. Az eszközök egyike gyanánt kinálkozott a névsorolvasás, másikául az évi vizsgák.

A névsorolvasás szerencsétlen methodus. Ha csak 150—200 hallgatója van is a tanárnak s nincs az a szerencsés adománya, hogy a physiognomiákat azonnal felismerje, a tanuló, ki a 13-dik padról hat társa helyett is kiálthatja a „jelent" azonnal érzi a rendszabály hiába valóságát, kezdi kinevetni a hiu erőlködést s reá kap keresni a módot, hogy a többi rendszabályokkal is hasonló módon bánhasson el.

Alig valamivel szerencsésebb a megkisérlett módok másodika, az évi vizsgáké; Ezekre nézve teljesen osztozik a Csengery által elmondottakban.

Mennyire igaza van Csengerynek, ha állitja, hogy ma a fiatalság inkább tanulmányozza a vizsgálót, mint az előadó tanárt, bizonyitja a tény, hogy az előadásoknál közel sem jegyeznek anynyian, mint a vizsgálók kérdéseiből, s az azok megelégedésére adott feleletekből. Hozzá adja, hogy az évi vizsga rendszerének fenntartása mellett az irásbeli vizsgára helyezni sulyt, a mely mellett is helyesebb az ifju jártassága összefüggő dolgozatból itéltetik meg, nem pedig egyes, töredékes ismeretekből, a melyek elsajátithatók, a nélkül, hogy összefüggésükről avagy csak sejtelme is lenne az illetőnek.

Ezt mellékesen megjegyezve, visszatér azon meggyőződésének ujból is hangsulyozására, hogy ha azon czélból indulunk ki, hogy tanulásra kényszeritsük azokat, kik tanulni nem akarnak, ha a rendszert ezekre, nem pedig azon hálaisten, mégis nagyobb számra való tekintettel állitjuk fel, a kik tanulni kivánnak, ugy semmiféle tanitás és tanulási rendszeren nem lesz áldás. A magyar példabeszéd szerint: „Nem akarásnak nyög és helye." A ki nem akar tarulni, azt arra kényszeriteni nem lehet és rendszereket ez igyekezettel kovácsolni a tanulni akaróknak kárával, ferde eljárás. A tapasztalás bizonyitja, hogy ha a tantermekbe való bekényszerités sikerül is, ez csak az ottani figyelem rovására esik.

Nem ezen az uton kell hát indulni, hanem arra kell törekedni, hogy hova tovább annál inkább nagygyá váljék azok száma, a kik tanulni akarnak. E czélra a gymnaziumoknak kell hatni, megkedveltetvén a tudományt s előkészitvén az egyetemi előadások sikerrel hallgathatására. Ezért ezek reformja nélkül az egyetem akár egészben, akár egyik fakultásában véglegesen nem rendezhető. Az egykor ugynevezett lyceumi kursusnak s az az által nyujtott képzésnek hiányát az egyetemek sajnosan érzik.

Előadása végén azt fejtegeti, hogy az alapvizsgák egyszerüen elejtését megengedhetőnek még sem tartja, mert ha sem a tudomány szeretet, s az azzal való megismerkedés utáni vágy a gymnasiumokban, sem a külső kényszer nem forog fenn, a külső kényszert mentül kevesebbre becsüli, de a semminél mégis többre, akkor ugyan hová jutunk. Nem egyszerüen elejteni, hanem helyettesiteni kell az alapvizsgálat megfelelő gymnasiumi oktatással. a tudománynak onnan felmerülő szeretetével és még egygyel: összhangzásba hozatalával a vizsgálati rendszernek nemcsak a tanulmányi rendszerrel, hanem a gyakorlati élet követelményeivel. Eddig csak azon mesterkedtünk, hogy a tanulmányi rendszerrel hozzuk öszhangzásba a vizsgálati rendszert. Itt azonban nem szabad megállani, hanem a vizsgálati rendszert egyáltalában öszhangzásba kell hozni a gyakorlati életben való boldogulhatásnak. a bizonyos pályára való följléptetésnek föltételeivel. Tehát a közigazgatási pályaférfiainál ép ugy, a mint ez a jogi pályára nézve megtörtént.

Trefort A. miniszter: Kétségtelen, hogy megfelelő gymnásiumbeli előkészültség nélkül a jogi és államtudományi kar magasztos hivatásának megfelelni nem képes, s a kormány foglalkozik is egy jobb gymnasiumi rendszer kidolgozásával. Gymnasiumaink fölött azonban átalában pálczát törni nem szabad. Igaz, vannak az országban gymnaziumok, melyek tán erők tekintetében szegények és a tanulmányi rendszer s administratio tekintetében még szegényebbek; vannak azonban olyan intézeteink is, melyek a müvelt külföld hasonló intézeteivel bizonyára megállják az összehasonlitást.

A mi a vizsgálati rendszernek a gyakorlati élettel való öszhangzásba hozatalát s jelesen a nem birói, hanem közigazgatási tisztviselőktől követendő qualificatiót illeti, a közoktatásügy miniszterium az ez irányban teendő kellő intézkedések megindítandó tárgyalások végett fölszólitotta a belügyminisztériumot.

Csemeghi Károly: Az alapvizsgákat mindaddig föntartandóknak véli, mig helyükbe oly valami nem állittatik, a mi legalább is annyi, vagy pedig nagyobb eredményt nem szül.

Emmer Kornél. A tantervet az egyetemi mind négy évre nézve mentül szabatosabban kivánja megállapittatni, az alapvizsgákat pedig föntartandóknak véli, ha nem is jelen alakjukban, de olyanban, mely megfelel az előadások sorrendjének.

Szabó Miklós osztozik Kautz azon nézetében, hogy a gymnasiális oktatás hiányos. Az ily ifjakra nem lehet rá bizni, hogy maguk állapitsák meg a tervet, mely szerint az egyetemi folyam négy éve alatt a tárgyakat hallgassák. A két első év számára az évenkénti vizsgatartás rendszerét minden esetre megtartatni kivánja.

Vajkay Károly: A mostani tanulmányi és vizsgarendszer fen nem tartható. Nem az a hiány, hogy ifjaink kevés ismerettel birnak. Ismernek részletet sokat, de az anyaggal nem tudnak mit csinálni; hiányzik az ész fegyelmezettsége. A baj kutforrását szóló a gymnásium tanrendszerében találja. Már 9—10 éves korában a gyermek 5—6 tanárral áll szemben, kiknek mindegyike a maga egész tudományát iparkodik a gyermekbe beönteni, de nevelésével nem foglalkozik egyenesen. Igy csak az ugynevezett magolás terjed. Másik hibája a gymnásiumnak, hogy bölcsészetet nem tanitanak, A lycealis nevelés hiánya érezhető. Ily hiányosan előkészitett jelöltekkel nehéz az egyetemnek megküzdeni. Ennek két feladata van. Egyik az, hogy önálló tudományos munkálkodásra szoktassa az ifjut, másik a szakképzettség fejlesztése. Mind kettőt kell felölelni és nem a vizsgánál kell kezdeni a reformot, hanem a tanulmányi rendszernél. Mellőzhetlennek tartja szóló, hogy az első két évben, midőn még a gymnasiumból kikerült ifju egyátalában nincs tájékozva feladatáról, vezettessek s azért megszabassanak a köteles tantárgyak.

De nem a mostani sorozatot tartaná fen. Jelesül végkép elhagyná a nálunk teremtett uj disciplinát, a német jog történetének összehasonlitó módszer szerinti tárgyalásából fejlesztett európai jog történetet. Ezt helyettesitené a magyar jog fejlődésének történetével, ezt tárgyalná összehasonlitó módszer szerint. A második köteles főtantárgy lenne a római jog, mint európai anyajog.

Az évenkénti alapvizsgákat sem véli fenntarthatóknak. Az első és második év arra való, hogy a hallgató előkészithesse magát a szorosan vett szakismeretek elsajátithatására. Időt kell erre engedni, s azért csak a második év végén tartatna egy vizsgát, melynek letétele bizonyitaná, hogy az ifju a szorosan vett, a gyakorlati életben szükséges tanulmányok elsajátitása szükséges előkészülettel bir. Ez nálunk nem ismeretlen uj rendszer, ez a müegyetem és az osztrák egyetemek rendszere.

E vizsgán tul a bifurcatiót mereven keresztül viendőnek véli. A harmadik és negyedik tanév neveljen két irányban: jogászokat egyrészt, másrészt államtudományokkal foglalkozókat. E tekintetben müködjék az egyetem mindkét feladatának megfelelően. A főkollegiumokban a tanár az egyes disciplinák egész rendszerét ismertesse meg a hallgatókkal. Kötelességévé tenné ezért a tanárnak, hogy az illető disciplinának nem minden részletét ugyan, de egész rendszerét adja elő annyi idő alatt, a mennyit arra szükségesnek tart.

Ezenfelül a special collegiumok szoktassák az ifjut a tananyag tudományos kezelésére. Ez utóbbiak vezessék azokat, kik tudori fokot akarnak elnyerni; a főcollegiumok készitsenek elő az állam vizsgára. Államvizsgát szóló csak egyet tétetne le, a tanulmányok befejezése után. A jogászszal tehát csak a jogtudományit, mely őt arra képesitse, hogy az államban, mint jogász minden gyakorlati pályára léphessen, és a jogtudori fok elnyerésének előfeltételéül sem szabná az államtudományi államvizsga előleges letételét, söt a mostani rendszer ezen kinövését tartja épen annak, mely a tételes jog tanulmányozásának teljes elhanyagolását eredményezte, kapcsolatban a törvényhozás ama másik nem szerencsésebb intézkedésével, hogy az ügyvédi jogositvány egyetemi fok elnyerésétől tétetett függővé; mi csak arra vezetett, hogy a tanárok a szigorlatok eredményeinek megbirálásánál kénytelenek a tudományos magaslatnál sokkal alább fekvő szinvonalakra helyezkedni.

Trefort miniszter: Az előadottak annyi anyagot nyujtanak a gondolkozásra, hogy czélszerünek tartja az értekezlet ülésének befejezését, annyival inkább, mert nem szándéka a kérdések megbeszélését nagyon siettetni. Azokhoz azonban, mik a gymnasiumokról mondattak, egy megjegyzést kénytelen csatolni. A gymnasiumbeli nevelés és tanitás sikertelenségének oka nemcsak a hiányos tanrendszerben fekszik, hanem fekszik társadalmunk rosz szokásaiban is, realistikus felfogásában, s azon ellenszenvben, mely még a müvelt osztályoknál is a classicus tanulmányok iránt létezik.

Nemcsak a görög, hanem még a latin nyelv iránt is észlelhetni ellenszenvet még a müveltebb körökben is. Mig a felsőbb általános müveltség nem fog magasabb fokra fejlődni, különösen a nőknél, addig gymnasiumaink minden reformja mellett is a tanitásnak kellő sikere nem lesz, mert ha a gyermek minduntalan azt hallja anyjától, hogy ez a tárgy, meg az a tárgy haszontalan, nem tamadhat kedve a tanulásra.

UJDONSÁGOK.

— Személyi hirek. Az ifj. Coburg hg. nejével együtt Münchenben idöz, csak februárban tér vissza Budapestre. — Tisza Kálmán miniszterelnök a hét vége felé egy-két napra Bécsbe utazik. — Gr. Szapáry pénzügyminiszter és Jekelfalusy miniszteri tanácsos tegnap este Bécsből megérkeztek. — Joachim ma reggel Pozsonyba utazott. — Brassai Sámuel, ki Joachim hangversenyeire rándult föl Kolozsvárról Budapestre, ma reggel Erdélybe vissza utazott.

— Fájdalmas csapás érte a nemzeti szinház kitünő müvészpárját, Nagy Imrét s Benza Ida asszonyt. Öt éves gyermekük ma dyphteritisben meghalt. Kik annyit gyönyörködtünk müvészetükben, résztvevő szivvel osztozunk a mélyen sujtott szülők fájdalmában.

— A jég ma csakugy hemzsegett a szebbnél szebb női közönségtől. A kivilágitás előkészületei nem engedték a különben is kitartó korcsolyázókat hamar távozni. Öt órakor gyultak ki a lángok a jég hosszában, széltében. Ezernyi kis lámpion, mécses, minden perczben más és másszinü görögtüz és magneziumfény, majd a felhők felé röppenő csillagszóró rakéták ontották a gondolatgyorsan tovasikló válogatott közönségre a tüzszikrák hamvát; e mellett harsogott a zene s hangzott a vidám kaczaj. Csak a ruhatárnokok dolgoztak csigalassusággal, meghülésnek téve ki a felsőruhájukra várakozókat. Jövőre, reméljük, ezen is segitve lesz.

— Az árviz. Tegnap és ma már alsó Pestmegyéből is apadást jelentettek. Tegnap, mint emlitettük, az a hir jött az alispánhoz, hogy Bogyiszló községnek a viz utczáiba hatolt. Az alispán rögtön intézkedett, hogy a szomszédos helyekről kellő számu mentők menjenek e községbe. Ma az alispánhoz a következő táviratok érkeztek: Tolna, jan. 12. 10 óra 20 percz, Bogyiszlóról nem jelentkezik senki. Tegnap este 4 órától ma reggeli 8-ig az apadás 8 centimétert tesz. Bogyiszlónál ugy látszik, nincs veszély, mert semmi hirt nem adnak, kik oda menteni utaztak. Szükség esetén segitségről gondoskodva van. Az elöljáróság. Paks, jan. 12. 2 óra 10 percz. Tiz ctm. apadás tegnap óta. A jég még áll. — Daróczy szolgabiró.

— Espartero. Madridból jelentik, hogy Espartero tábornok tegnapelőtt 87 éves korában meghalt. Benne oly férfi lépett le a világ szinpadáról, kinek nevét egykor sokat emlegették, s ki a spanyol válságok és forradalmak idejében egykor mindenható befolyással birt. 1856-ban vonult vissza a közélettől, s a halál most Logronóban érte utol. Különben megjegyzendő, hogy Esparterot már vagy tizszer halottnak jelentették a lapok. A mostani hir még szintén nincs hivatalosan megerősitve.

— Nemzetközi mükiállitás Münchenben. A bajor király védnöksége alatt Münchenben minden negyedik évben nemzetközi mükiállitást rendeznek. Az első 1879. julius 1-én nyittatik meg s tart október végéig; a beküldési határidő május 31-dike, a bejelentésnek azonban már márczius 31-kéig meg kell történnie, és pedig a következő czim alatt; „An das Comité für die internationale Kunstausstellung in München. Luitpoldstrasse 3." A bejelentésben meg irandó a müvész neve, születéshelye, lakhelye és lakása, netaláni kitüntetései, beküldendő müvei száma, a mü ára, biztositási értéke (márkban számitva) térfogata méterben, tulajdonosa, továbbitás vagy visszaküldés esetén az illető pontos czime. A bejelentésnek a müvész sajátkezü aláirásával kell ellátva lenni. A kiállitásra elfogadott müvek oda és vissza szállitási költségeit a kiállitási bizottság viseli.

Rövid hirek. A király 200 frtot adott a szatmármegyei Lippó gör. kath. egyházközség leégett paplaka és iskolája fölépitésére. — Pécsett egy dragonyos tiszt Hála János nevü szolgája több ékszert ellopott urától. Midőn a lopott tárgyakat a zálogházba akarta vinni, egy rendőr üzőbe vette. Hála látván, hogy nem menekülhet, visszafordult s a rendőrt mellbe lőtte, mindamellett is elfogatott s a hatóság elé vitetett. A meglőtt rendőr neve Futó Mihály családos ember, sebe veszélyes. — A kádárok strikejáról szóló hirt akkép igazithatjuk ki, hogy nem a legények tagadták meg mestereiktől a munkát, hanem az utóbbiak bocsáták el a legényeket, midőn ezek a bér leszállitásba beleegyezni nem akarták. A mesterek Cservenka és Groszman rögtön Bécsből hozattak legényeket az elbocsátottak helyett. — A honvédmenedékházra ujabban 1892 forint 85 krnyi adakozás érkezett be. A részletes kimutatást tér hiány miatt nem közölhetjük. — Edison a fonográf hires feltalálója, New-Yorkban veszélyesen megbetegedet.

Farsang.

— A keszthelyi gazd. tanintézet hallgatósága által január hó 25-ikére kitüzött zártkörü tánczvigalom. közbejött akadályok miatt, ugyanez év január hó 22-ik napján fog megtartatni.

— Álárczos bál. A következő levelet vettük: Igen tisztelt szerkesztő ur! Az egylet tetemes kiadásainak a csekély rendes bevételekkel egyensulyba való hozatala czéljából, kénytelen vagyok a fővárosi közönség jótékony hajlamát igénybe veendő, — a magyarországi központi Fröbel-nőegylet gyermekkertjei és képezdéje javára január 19-én a fővárosi vigadó termeiben álarczos bált rendezni. Tekintve azt, hogy a nagy közönség jótékonysági érzékére hatni első sorban a sajtó van hivatva, bátor vagyok tisztelt szerkesztő urhoz azon tiszteletteljes kérelemmel járulni, hogy legyen ezen értelemben becses lapja az egylet érdekének szives tolmácsa. Tisztelettteljesen Budapest, 1879, január hó 10-én a magyarországi központi Fröbel nőegylet elnöke báró Edelsheim-Gyulayné.

Szinház, müvészet.

— A nemzeti szinházban ma „Aesopus" került szinre, részben uj szereposztással. Márkus Emilia kisasszony adta Erotát, jó alakitással; néha azonban kissé elsietve beszélt, mi némely szavát érthetetlenné tette. Oly kiváló tehetség, mint Márkus k. a., ki szerepeit valódi müvészi átgondolással tanulmányozza és alakitja, könnyen le fog szokni e csekély hiányról. Csillag F. k. a. Tamia érzelgő szerepében gonddal és tulzás nélkül játszott. Nádayt minden felvonás után kitapsolta a nagyszámu közönség; a tapsokban és tetszésben osztoztak vele a többi szereplők is; Prielle K. Trundusiája, Vizvári poétája, Szigeti Imre Castusa, Szatmáryné Sardanapalája sokszor idéztek elő zajos derültséget. Jó volt Hetényi a királyfi szerepében, az előadás általában összevágóan és gyorsan pergett le.

— Nádayné hosszas betegsége után holnap, kedden lép föl először a „Piccolino" 1. és 2-ik felvonásában. Ugyanezen müvésznővel fog nemsokára szinre kerülni egy élénk egyfelvonásos franczia opera, a „Janette menyegzője."

— A bécsi városi szinházban tegnap került először szinre a „Nervus rerum" czimü vigjáték, Rosen gyárából. Ez a nervus rerum természetesen a pénz, melyről bebizonyitja a vigjáték, hogy nem teszi boldoggá az embereket. A darab végén valamennyi pénzimádó kigyógyul és megtér, legtöbbje oly motivumok által, melyekről bizony nehéz elhinni, hogy akárkit képesek volnának a pénz hiábavalóságáról meggyőzni. A vigjiték különben tele van mulatságos, habár eröltetett helyzetekkel, s a ki csak nevetni akar és nem keres mélyebb tartalmat, az jól mulathat rajta. Igy fogta fel a közönség is, mely a vigjátékot kedvezően fogadta, s többször kitapsolta a szerzőt és a szereplőket.

— Meissoniertől, kinek a sugárúti müicsarnok megnyitásakor kiállitott 40,000 frankos aranyu kis képe oly nagy feltünést keltett, — egy nem sokkal nagyobb kép, „a pihenő vértes", melynek másolatát a franczia képes lapok is közölték, a jelesebb mütárgyak szokásos elárusitásakor a mult héten 275.000 frankon kelt el. Ilyen vevőt találni mindig ritkaság volt s a mai világban egész csodának mondható.

Napirend január 13-án.

Naptár. Hétfő. Kath.: Veronika. Protest.: Vidor Görög-orosz: 1. jan. 1879 — Napkél 7 óra 49 perczkor. Nyugszik 4 óra 29 perczkor.
Muzeumban nyitva van a természetiek tára d. e. 9 órától d. u. 1 óráig.
Föv. pénzügyi bizottság d. u. 4 órakor.
Az akadémia II. osztályának ülése d. u. 5 órakor.
Freund Róbert hangversenye este fél 8 órakor a vigadó kis termében.
Muzeumi könyvtár nyitva d. e. 9 órától d. u. 1 óráig.
Akadémiai könyvtár nyitva d. u. 3—7 óráig
Egyetemi könyvtár d. u. 2—7 óráig nyitva.
Orsz. gazdasági és tanszermuzeum d. e. 10—12 és d. u 2—4 órák közt nyitva.
Orsz. képzőmüvészeti csarnok d. e. 9 órától d. u 5 óráig nyitva.
Az állatkert nyitva egész nap.

Csávolszky Lajos
felelős szerkesztő és kiadótulajdonos.

Budapesti szinlapok.

Hétfő, január 13-án.

NEMZETI SZINHÁZ.

FERRÉOL.

Szinmü 4 felvon. Forditották: Beniczky I. és Kuliffay E. Kezdete 7 órakor.

NÉP-SZINHÁZ.

Egy katona története.

Szinmü 5 felvon. Forditotta Csepreghy Ferencz. Kezdete 7 órakor.

Budapest, nyomatott Schlesinger és Wohlauer könyvnyomdájában Károly-kaszárnya rostély-utcza 3. szám.)